

บทบาทของศูนย์วิชาการด้านกิจกรรมทางกาย กับการสนับสนุนข้อมูลเพื่อออกแบบนโยบาย ด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

ปิยวัฒน์ เกตุวงศา, ณัฐพร นิลวัฒนา, อับดุล อุ่รอไฟ, นันทวัน ป้อมคำย, อัญญารัตน์ คณะวาปี
ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดนครปฐม

บทคัดย่อ

การขับเคลื่อนประเด็นกิจกรรมทางกายทั้งในระดับสากลและระดับชาติให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิชาการที่น่าเชื่อถือสำหรับประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและบรรยายถึงบทบาทของศูนย์วิชาการด้านกิจกรรมทางกายในฐานะเป็นหนึ่งในระบบสนับสนุนข้อมูลเพื่อออกแบบนโยบายด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางกายของภาคี สสส. ที่ทำงานด้านกิจกรรมทางกายในมิติต่างๆ ทั้งที่เป็นภาคีเชิงนโยบาย ภาคีภาควิชาการ และภาคีภาคประชาสังคม โดยในปัจจุบันมีศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย (ทีแพค) ทำหน้าที่สนับสนุนข้อมูลเพื่อตอบเป้าหมายระดับชาติและทิศทางการทำงานของ สสส. เพื่อให้เกิดนโยบายที่สนับสนุนการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอของกลุ่มเป้าหมาย ตอบเป้าหมายระดับแผนเรื่องการมีฐานข้อมูลเพื่อนโยบายสาธารณะ และด้วยกิจกรรมของโครงการที่ดำเนินงานกับประชาชนในพื้นที่โดยตรง จึงทำให้มีส่วนช่วยในเรื่องการสร้างการรับรู้ และความเข้าใจต่อกิจกรรมทางกาย การมีฐานข้อมูลที่เป็นระบบของศูนย์ฯ สามารถนำมาวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ได้อย่างทันที่ และสามารถพัฒนาเครือข่ายไปจนถึงระดับนโยบาย จึงทำให้เป็นที่รับรู้และได้รับการยอมรับ นำไปสู่การพัฒนาด้านความร่วมมือกับเครือข่ายการทำงานด้านวิชาการและสุขภาพที่กว้างขวาง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการใช้ข้อมูลวิชาการมาประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายได้ก่อให้เกิดผลเชิงประจักษ์ในเชิงความยั่งยืนและความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้านกิจกรรมทางกายที่มีคุณภาพสามารถประเมินสถานการณ์ด้านกิจกรรมทางกาย กำหนดนโยบายและสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: กิจกรรมทางกาย; ศูนย์วิชาการด้านกิจกรรมทางกาย; นโยบายส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

บทนำ

แรกเริ่มการทำงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นการให้ความรู้ในเรื่อง “สุขศึกษา” (health education) ที่ทำกันมาตั้งแต่ตั้งต้นในช่วงปี พ.ศ. 2548 ในสังคมไทยนั้น แนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ “รูปแบบใหม่” (health promotion) ในแวดวงวิชาการวิชาชีพสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพแนวใหม่ตามกฎบัตรออตตาวา เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ ขององค์การ

อนามัยโลก (Ottawa Charter for Health Promotion)⁽¹⁾ ยังมีการศึกษาและมีคนเข้าใจอยู่น้อยมาก ซึ่งความเป็นจริงแล้วแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ ที่เป็นการควบคุมปัจจัยลบและส่งเสริมปัจจัยบวกที่มีต่อสุขภาพ การให้ความรู้เรื่องสุขศึกษา และการรณรงค์ ไม่เพียงพอที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน ดังนั้น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน นอกจากการให้สุขศึกษาแล้ว ต้องมีมาตรการอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวร่วมด้วย จึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การมีข้อมูล

การขึ้นภาษี มีนโยบาย และมาตรการต่างๆ ที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้ที่ต้องการจะให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วย

ในฐานะที่ สสส. ได้ร่วมลงนามในกฎบัตรโทรอนโต ในปี พ.ศ. 2553 และมีพันธกิจในการสนับสนุนการมีสุขภาพที่ดี ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมทางกายสำหรับทุกคน โดยเน้นให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือขององค์กรด้านสุขภาพ ด้านขนส่งและคมนาคม สิ่งแวดล้อม กีฬาและนันทนาการ การศึกษา การผังเมือง วัฒนธรรม และท้องถิ่น เพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืนในสังคมไทย และปัจจุบัน สสส. เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการป้องกันและควบคุมโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (noncommunicable diseases; NCDs) “NCD global monitoring framework 9 voluntary targets” ขององค์การอนามัยโลก⁽²⁾ ซึ่งประเด็นสำคัญที่แผนฯ จะร่วมผลักดันให้บรรลุตามเป้าหมาย คือ ลดการมีกิจกรรมทางกายไม่เพียงพอลงร้อยละ 10 และลดการตายก่อนวัยอันควรจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรังให้ได้อ้อยละ 25 ภายในปี พ.ศ. 2568⁽³⁾ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศสมาชิกตามข้อตกลงขององค์การอนามัยโลก ด้วยเหตุดังกล่าว แผนส่งเสริมกิจกรรมทางกาย จึงได้มุ่งมั่นในการเป็นส่วนหนึ่งของการผลักดันให้เกิดนโยบายที่สำคัญในระดับนานาชาติ อาทิ Bangkok Declaration on Physical Activity for Global Health and Sustainable Development 2016 (กฎบัตรกรุงเทพฯ พ.ศ. 2559) Global Action Plan on Physical Activity 2018 – 2030 ซึ่งการประกาศกฎบัตรกรุงเทพฯ พ.ศ. 2559 ส่งผลให้เกิดนโยบายการส่งเสริมกิจกรรมทางกายที่สำคัญระดับชาติ อาทิ มติคณะรัฐมนตรี กำหนดให้มีกิจกรรมการออกกำลังกายทุกวันพุธของทำเนียบรัฐบาล และส่วนราชการต่างๆ ในช่วงเวลา 15.00-16.30 น. สมัชชาสุขภาพครั้งที่ 10 การส่งเสริมให้คนไทยทุกช่วงวัยมีกิจกรรมทางกายเพิ่มขึ้น และการพัฒนาพื้นที่เล่นสร้างเสริมสุขภาพของเด็กปฐมวัยและวัยประถมศึกษา และสมัชชาสุขภาพครั้งที่ 11 การร่วมสร้างสรรค์พื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเพื่อสุขภาพสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมผลักดันให้เกิดแผนการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย พ.ศ. 2561 – 2573 (แผนชาติ) ที่ผ่านการพิจารณาจากกรองจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามขั้นตอนการเสนอแผนต่อคณะรัฐมนตรี ในปี

พ.ศ. 2561 รวมไปถึงการร่วมดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การป้องกันและควบคุมโรคไม่ติดต่อระดับชาติ 5 ปี (พ.ศ. 2560 – 2564)⁽⁴⁾

จากเป้าประสงค์ของกฎบัตรดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การขับเคลื่อนประเด็นกิจกรรมทางกายทั้งในระดับสากลและระดับชาติให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จากการวิเคราะห์สถานการณ์นโยบายและปัจจัยที่สำคัญด้านต่างๆ จึงเห็นควรดำเนินงานการขยายผลนโยบายนำสู่การปฏิบัติจริงในรูปแบบต่างๆ ในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อให้กิจกรรมทางกายเป็นเป้าหมายร่วมในการดำเนินงานในระดับชาติและองค์กร การส่งเสริมให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม ด้านการเพิ่มกิจกรรมทางกาย และการสร้างจิตสำนึกแห่งสุขภาพ เพื่อให้เกิดกิจกรรมทางกายที่เพียงพอ และลดพฤติกรรมเนือยนิ่งในระดับบุคคล พร้อมกับส่งเสริมปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีกิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวันเพื่อประชาชนทุกกลุ่มวัย โดยอาศัยยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการสนับสนุนกิจกรรมกีฬาให้เป็นกีฬาเพื่อสุขภาพ ที่ปราศจากอบายมุข และปัจจัยที่ทำลายสุขภาพต่างๆ ดังนั้นจึงเกิดการดำเนินงานของหลายภาคี ที่มุ่งส่งเสริมกิจกรรมทางกายให้กับคนไทย และศูนย์วิชาการก็เป็นเป้าประสงค์หลักที่จะสามารถดำเนินงานให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้นได้ในสังคม

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและบรรยายถึงบทบาทของศูนย์วิชาการด้านกิจกรรมทางกายในฐานะเป็นหนึ่งในระบบสนับสนุนการทำงานเชิงนโยบายด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

บทบาทด้านการสนับสนุนฐานข้อมูลเชิงวิชาการด้านกิจกรรมทางกาย กับการตัดสินใจเชิงนโยบายของภาคีเครือข่าย

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ระบบฐานข้อมูลการเฝ้าระวังพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกายของประชากรไทยได้เข้าไปมีบทบาทในการสนับสนุนข้อมูลเพื่อการกำหนดและตัดสินใจเชิงนโยบายที่สำคัญหลายประการ และที่สำคัญ ในช่วงการระบาดของโควิด 19 ศูนย์ฯ ได้มีการดำเนินงานด้านการสนับสนุน และพัฒนากลไกภาคีทางวิชาการมากมาย โดยมีผลผลิตแผนฯ ด้านการส่งเสริม การออกแบบและคิดค้น นวัตกรรมองค์ความรู้ โมเดลต้นแบบ ชุดความรู้ เครื่องมือ

การทำงาน อาทิ รายงานข้อมูลเชิงสถานการณ์ด้านกิจกรรมทางกายของประเทศไทย และแนวทางการฟื้นฟูกิจกรรมทางกายในประเทศไทยหลังวิกฤตโควิด 19 ชุดข้อมูลสถานการณ์ด้านกิจกรรมทางกายและพฤติกรรมสุขภาพของประชากรไทยในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้จากที่บ้าน “เล่น เรียน รู้ 3 มิติ”⁽⁵⁾ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้ภาคีทั้งในภาคนโยบาย ภาควิชาการ และประชาสังคม ได้มีฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและอ้างอิงได้ในการจัดทำนโยบายเพื่อส่งเสริมการมีกิจกรรมทางกายในแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้องได้

ภาคีภาคนโยบาย

1. สนับสนุนข้อมูลอ้างอิงและสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการขาดกิจกรรมทางกายให้กับองค์การอนามัยโลก
2. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์ฐานข้อมูลด้านกิจกรรมทางกายในเด็กและเยาวชนไทย (Thailand report card)
3. เป็นข้อมูลสนับสนุนการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการรณรงค์และสื่อสารสำหรับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
4. ใช้ข้อมูลวิเคราะห์และจัดทำร่างแผนยุทธศาสตร์กิจกรรมทางกายระดับชาติ ฉบับที่ 1 โดยกระทรวงสาธารณสุข
5. ข้อมูลสนับสนุนการจัดทำคู่มือคำแนะนำการมีกิจกรรมทางกาย (Thailand physical activity guideline)
6. ข้อมูลสนับสนุนการกำหนดยุทธศาสตร์ของศูนย์วิจัยกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ สสส.
7. ข้อมูลสนับสนุนการกำหนดนโยบายและกิจกรรมทางวิชาการของแผนงานเครือข่ายควบคุมโรคไม่ติดต่อสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ (IHPP)
8. สนับสนุนการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการรณรงค์และสื่อสารสำหรับภาคีเชิงยุทธศาสตร์
9. สนับสนุนการจัดทำคู่มือคำแนะนำการมีกิจกรรมทางกาย (Thailand physical activity guideline)
10. สนับสนุนการกำหนดนโยบายและกิจกรรมทางวิชาการของแผนงานเครือข่ายควบคุมโรคไม่ติดต่อ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ (IHPP)

ภาคีภาควิชาการ

11. นำเสนอผลข้อมูลในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติด้านกิจกรรมทางกาย
12. ต้นแบบการพัฒนาฐานข้อมูลการติดตามและเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพ เช่น พฤติกรรมด้านการบริโภคผักและผลไม้
13. การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิจัยผ่านการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการมากกว่า 8 ชิ้น
14. ข้อมูลประกอบการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ
15. ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์เชิงสถานการณ์ให้กับภาคีเครือข่ายในพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การเดินวิ่งเพื่อสุขภาพ พฤติกรรมเนือยนิ่ง พฤติกรรมการนอน พฤติกรรมหน้าจอ รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมทางกายของคนไทย เป็นต้น
16. ข้อมูลสนับสนุนการวิจัยและงานวิชาการระดับหน่วยงานและบุคคล อย่างน้อย 10 เรื่อง
17. การสนับสนุนการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่เพื่อต่อยอดการทำงานวิจัยด้านกิจกรรมทางกายให้กับประเทศไทย
18. ข้อมูลประกอบการอ้างอิงในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ไม่น้อยกว่า 40 เรื่อง

ภาคีภาคประชาสังคม

19. ข้อมูลสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายการส่งเสริมกิจกรรมทางกายของประชากรในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

บทบาทของฐานข้อมูลในการสะท้อนภาพสถานการณ์ด้านการมีกิจกรรมทางกายของคนไทย

ข้อมูลทางวิชาการด้านกิจกรรมทางกายที่ผลิตขึ้นได้ชี้ให้เห็นถึงโอกาสที่สำคัญในการส่งเสริมเกี่ยวกับข้อมูลและความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมทางกายที่เหมาะสมและเพียงพอของประชากรทุกช่วงวัย และด้วยเป้าหมายหลักในการดำเนินงานของแผนส่งเสริมกิจกรรมทางกาย มีเป้าประสงค์ให้คนไทยทุกเพศทุกวัยมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพออย่างถ้วนหน้าด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์ทิศทางและความสำเร็จจากการทำงานของแผนจึงกำหนดตัวชี้วัดภาพรวมคือ ระดับการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอของประชากรไทยในระดับประเทศ

โดยกำหนดเป้าหมายความสำเร็จไว้ให้มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดระดับประเทศ ผลจากการติดตามและเฝ้าระวังสถานการณ์กิจกรรมทางกายระดับประเทศตลอดช่วง 8 ปีที่ผ่านมา โดยศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับ สสส. และกระทรวงสาธารณสุขแสดงให้เห็นว่าในภาพรวมระดับประเทศ ทิศทางการมีกิจกรรมทางกายของประชากรไทยมีแนวโน้มโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น คือ จากร้อยละ 66.3 ในปี พ.ศ. 2555 (ปีฐานของการสำรวจ) เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 74.6 ในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2562)⁽⁶⁾ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาระดับการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอจำแนกตามช่วงวัยพบว่า ในปี พ.ศ. 2562 นี้ จะเห็นได้ว่าเป็นครั้งแรกในรอบ 8 ปีที่ผ่านมาที่ระดับการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอของประชากรทุกกลุ่มวัยอยู่ในระดับที่สูงเกินกว่าร้อยละ 70 นับเป็นหนึ่งในผลสำเร็จของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของภาคีเชิงยุทธศาสตร์ที่ร่วมกันผลักดันกิจกรรมตามแผนงานกระทรงเกิดเป็นผลลัพธ์ทางพฤติกรรมสุขภาพที่ส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งข้อมูลจากศูนย์ฯ ช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักที่นำไปสู่การสร้างพฤติกรรมทางสุขภาพที่เหมาะสมได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังใช้ข้อมูลดังกล่าวในการประกอบการวิเคราะห์การวางแผนและกำหนดทิศทางในเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางกายได้อย่างเหมาะสมตามกลุ่มประชากรต่างๆ อีกด้วย

ขณะเดียวกัน การพัฒนาให้เกิดการก่อตั้งศูนย์วิชาการด้านกิจกรรมทางกายก็ถือเป็นหนึ่งในกลไกของระบบสนับสนุนที่สำคัญสำหรับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และนโยบายด้านต่างๆ ในระดับประเทศให้บรรลุเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ด้วยผลผลิตที่สำคัญที่เกิดจากศูนย์วิชาการคือ องค์ความรู้และข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ที่ผ่านกระบวนการศึกษาและวิจัยอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นผลการศึกษา ผลการวิจัย รูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่มีประสิทธิผล องค์ความรู้จากการถอดบทเรียน การพัฒนาต้นแบบ ฐานข้อมูล รวมไปถึงเครื่องมือและนวัตกรรมต่างๆ ที่มีความเท่าทันต่อสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ ศูนย์วิชาการที่มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสูงมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางจะสามารถผลิตองค์ความรู้และข้อมูลที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองความ

ต้องการของการใช้งานเพื่อช่วยกำหนดทิศทางและตัดสินใจเชิงนโยบายของประเทศ และในมิติของการส่งเสริมสุขภาพก็เช่นกัน การมีศูนย์วิชาการเฉพาะทางที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาองค์ความรู้ หลักฐานเชิงประจักษ์ ตลอดจนฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพ จะช่วยให้กิจกรรมการป้องกันและรักษาโรค การส่งเสริมสุขภาพผ่านทางนโยบายและการรณรงค์ในระดับต่างๆ ได้รับการขับเคลื่อนไปโดยใช้ข้อมูลเป็นฐานในการคิดออกแบบและตัดสินใจอย่างสูงสุด โดยในประเทศไทยเองได้มีการริเริ่มให้เกิดศูนย์วิชาการที่ทำงานเพื่อสนับสนุนกระบวนการส่งเสริมสุขภาพในหลากหลายมิติ

กระทั่งก้าวสู่ยุคปัจจุบัน เป็นยุคของความพยายามในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันปัจจัยเสี่ยงของโรคอุบัติการณ์ใหม่อย่างโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (non-communicable diseases) ด้วยสถานการณ์การเพิ่มขึ้นและทวีความรุนแรงด้านอุบัติการณ์ อัตราการเสียชีวิตจากโรค ตลอดจนผลกระทบต่อทางด้านค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของประเทศที่สูงขึ้นแบบทวีคูณ ด้วยเหตุนี้จึงมีศูนย์วิชาการที่ให้ความสนใจในการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพเฉพาะประเด็นเกิดขึ้นอีกหลายแห่ง ทั้งที่เป็นในรูปแบบขององค์กรที่ทำงานร่วมมือกับภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนไม่แสวงหาผลกำไร หนึ่งในนั้นคือ ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย (ทีแพค) โดยการดำเนินงานทั้งหมดนี้ก็เพื่อช่วยสนับสนุนกระบวนการส่งเสริมสุขภาพของประชากรไทยด้วยการส่งเสริมกิจกรรมทางกายให้เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้

จะเห็นได้ว่า การก้าวเข้าสู่การส่งเสริมกิจกรรมทางกายในยุคปัจจุบัน นับเป็นความท้าทายที่มากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณเมื่อการรณรงค์เพียงอย่างเดียวกลับไม่เพียงพอที่จะจูงใจและกระตุ้นให้ประชากรหันมามีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอได้ การบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ จำเป็นต้องถูกนำมาใช้อย่างเหมาะสมในการกำหนดนโยบายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าวหลายประเทศต่างพยายามหาแนวทางในการสร้างความเข้าใจกับประชากร และสนับสนุนให้เกิดการมีกิจกรรมทางกายในระดับวิถีชีวิต ดังนั้นจึงได้ร่วมกันบัญญัติกฎบัตรโตรอนโตเพื่อกิจกรรมทางกาย: ข้อเสนอระดับโลกเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ (Toronto Charter for Physical Activity: a Global

Call for Action) ขึ้นมาเป็นข้อเสนอระดับโลก และใช้เป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นเครื่องมือชี้แนะในการสร้างโอกาสอย่างยั่งยืนในการใช้ชีวิตทางบวกที่เอื้อต่อสุขภาวะสำหรับประชาชนทุกคน องค์กรและปัจเจกบุคคลที่สนใจในการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย เนื้อหาของกฎบัตรจะประกอบด้วยประเด็นสำคัญในเรื่องของ หลักการสำหรับแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมทางกายที่เน้นกลุ่มประชากรมากกว่ารายบุคคล การลงมือปฏิบัติการนำนโยบายและแผนปฏิบัติระดับชาติไปสู่การปฏิบัติ นำเสนอกรอบนโยบายที่สนับสนุนกิจกรรมทางกายการปรับเปลี่ยนบริการและการสนับสนุนทุนเพื่อยกระดับความสำคัญของกิจกรรมทางกาย อาทิ การศึกษาการวางแผนระบบขนส่งมวลชนการวางแผนด้านสภาพแวดล้อม สถานประกอบการหรือองค์กรการกีฬา สวนสาธารณะ และกิจกรรมนันทนาการสุขภาพ⁽⁷⁾

ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย (ทีแพค) จัดตั้งขึ้นเพื่อการสนับสนุนข้อมูลเพื่อตอบเป้าหมายระดับชาติและทิศทางการทำงานของ สสส. เรื่องร้อยละการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอของกลุ่มเป้าหมาย ตอบเป้าหมายระดับแผนเรื่องการมีฐานข้อมูลเพื่อนโยบายสาธารณะ นอกจากนี้ ด้วยกิจกรรมของโครงการที่ดำเนินงานกับประชาชนในพื้นที่โดยตรง จึงทำให้มีส่วนช่วยในเรื่องของการสร้างการรับรู้ และความเข้าใจต่อกิจกรรมทางกาย

ภายใต้สถานการณ์ของประเทศที่ยังคงต้องการองค์ความรู้ทั้งในเชิงสถานการณ์ ข้อมูลการประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย ต้นแบบและแนวทางการดำเนินนโยบายกับประชากรกลุ่มต่างๆอย่างเหมาะสม การสนับสนุนให้เกิดการดำเนินการศูนย์วิชาการด้านกิจกรรมทางกายที่เป็นศูนย์ที่จะช่วยทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับสากลและระดับประเทศ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์ ตลอดจนโจทย์ที่สำคัญที่เชื่อมโยงกับการดำเนินนโยบายตามเป้าหมายและแผนการส่งเสริมกิจกรรมทางกายระดับชาติที่มุ่งเน้นไปในการศึกษาประเด็นเชิงพฤติกรรมของบุคคล กลุ่มบุคคล และปรากฏการณ์ในสังคม รวมถึงเป็นจุดเชื่อมต่อการดำเนินแนวคิดของคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมทางกายให้มีแผนการดำเนินงาน และการนำสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ร่วมทำงานในลักษณะการเชื่อมโยงบูรณาการองค์ความรู้และข้อมูลที่มีกับศูนย์วิชาการด้านกิจกรรม

ทางกายในมิติอื่นที่สำคัญ อาทิ มิติพื้นที่สุขภาวะ หรือมิติของการพัฒนานวัตกรรมเชิงเครื่องมือและเทคโนโลยีทางวิศวกรรม จึงนับเป็นอีกหนึ่งในพันธกิจของการขับเคลื่อนนโยบายด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางกายให้ดำเนินไปอย่างรอบด้านและลุ่มลึกสามารถตอบโจทย์การใช้งานทั้งเชิงนโยบาย การนำสู่การปฏิบัติ และขยายผลเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของประชากรเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย สามารถตอบเป้าหมายการขับเคลื่อนกิจกรรมตามยุทธศาสตร์ของแผนส่งเสริมกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ ตลอดจนการดำเนินงานส่งเสริมกิจกรรมทางกายของแผนยุทธศาสตร์ระดับประเทศได้อย่างสอดคล้องและเท่าทันต่อสถานการณ์ซึ่งวัตถุประสงค์ของการมีศูนย์ฯ ก็เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาทางประชากรและสังคมเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางกายที่สามารถเป็นกลไกในการเชื่อมประสานการทำงานและการขับเคลื่อนนโยบายด้านกิจกรรมทางกายให้เป็นไปตามเป้าหมาย อีกทั้งเพื่อทบทวนพัฒนา และถ่ายทอดองค์ความรู้และผลผลิตทางวิชาการเพื่อตอบสนองนโยบายด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางกายและสุขภาวะของประชากรไทย

จากฐานข้อมูลสามารถทำการวิเคราะห์ถึงแบบแผนและแนวโน้มของการมีกิจกรรมทางกายของคนไทยตามช่วงวัยต่างๆ จำแนกเป็นกลุ่มอายุ 5 ปี เปรียบเทียบในลักษณะการวิเคราะห์ระยะยาว เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยหลักที่เป็นตัวกำหนดพื้นฐานที่แท้จริง โดยการวิเคราะห์ในส่วนนี้เริ่มต้นจากการสังเกตแบบแผนการมีกิจกรรมทางกายของประชากรในแต่ละช่วงวัย จากข้อมูลการสำรวจทั้ง 6 ปี ว่ามีแบบแผนที่คงที่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือไม่ เหตุผลสำคัญเพราะในการวิเคราะห์แบบแผน (pattern) จะมีประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในความเข้าใจเชิงอุปติการณ์และการจัดการเชิงนโยบาย ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องแบบแผนการตาย แบบแผนภาวะเจริญพันธุ์ แบบแผนการย้ายถิ่นหรือแบบแผนการสมรสของประชากร เป็นต้น แบบแผนเหล่านี้ล้วนบ่งชี้ให้ทราบถึงตัวกำหนดหลัก 2 ประการ คือ (1) ตัวกำหนดเชิงชีววิทยา และ (2) ตัวกำหนดเชิงพฤติกรรมและค่านิยม

นอกจากนั้น เมื่อสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 เข้ามาทำให้อัตราการมีกิจกรรมทางกายของประชากรลดลง⁽⁸⁾ การมีโครงการพัฒนาระบบเฝ้าระวังติดตามพฤติกรรมด้าน

กิจกรรมทางกายของประชากรไทย (Thailand physical activity surveillance system) ที่ดำเนินการโดยศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย ทำให้มีฐานข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ได้อย่างทันทั่วทั้งทำให้เกิดการยอมรับในวงกว้างมากขึ้น และเนื่องจากการมีฐานข้อมูลที่เป็นระบบของศูนย์ฯ สามารถพัฒนาเครือข่ายไปจนถึงระดับนโยบายจึงทำให้เป็นที่รับรู้และได้รับการยอมรับท้ายที่สุดจึงนำไปสู่การพัฒนาด้านความร่วมมือกับเครือข่ายการทำงานด้านวิชาการและสุขภาพที่กว้างขวาง อย่าง WHO Collaborating Centre for Research in Human Reproduction

บทสรุป

การมีฐานข้อมูลเชิงวิชาการด้านกิจกรรมทางกาย เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย ประกอบกับการมีข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้กับสังคม นอกจากจะสะท้อนข้อมูลเชิงสถานการณ์เพื่อบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าของการดำเนินกิจกรรมแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในแง่ของการวางแผน และกำหนดทิศทางในเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางกายได้อย่างเหมาะสมตามกลุ่มประชากรต่างๆ อีกด้วย นอกจากนี้ การมีระบบเฝ้าระวังติดตามพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกาย ทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้ออกไปเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ เพื่อค้นหา

ปัจจัยทั้งในระดับพื้นที่ศึกษา ช่วงเวลา ตลอดจนเพื่อให้เห็นถึงแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตและพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกายของประชากรในภาพรวมได้

ในช่วงที่ผ่านมา ผลจากการดำเนินนโยบายด้านการส่งเสริมสุขภาพในปัจจุบันเป็นไปอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้การติดตามศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ด้านการมีกิจกรรมทางกายของคนไทยจึงมีความสำคัญกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก เพราะการมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือบนฐานของข้อมูลจากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย การติดตามประเมินความก้าวหน้าของตัวชี้วัดตามแผนส่งเสริมกิจกรรมทางกายระดับชาติ การดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หน่วยงานรัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนางานองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายให้มีความทัดเทียมกับระดับสากล จึงเป็นประเด็นที่ยังคงมีความจำเป็นในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสานต่อให้มีศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย เพื่อการดำเนินการสำรวจข้อมูลและสร้างระบบการเฝ้าระวังติดตามพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกายอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดความยั่งยืนและน่าเชื่อถือของข้อมูลด้านกิจกรรมทางกายที่มีคุณภาพสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการประเมินสถานการณ์ด้านกิจกรรมทางกาย การกำหนดนโยบายการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในหมู่ประชากรไทยได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Ottawa Charter - health promotion. Geneva. World Health Organization; 1986.
2. World Health Organization. NCD global monitoring framework. Geneva. World Health Organization; 2011.
3. กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. รายงานสถานการณ์โรค NCDs เบาหวาน ความดันโลหิตสูง และปัจจัยเสี่ยงที่เกี่ยวข้อง พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: อักษรกราฟฟิคแอนดดีไซน์; 2563.
4. กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. แผนยุทธศาสตร์การป้องกันและควบคุมโรคไม่ติดต่อระดับชาติ 5 ปี (พ.ศ. 2560 - 2564). นนทบุรี: อีโมชั่นอาร์ต; 2560.
5. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. ชุดคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ 3 มิติ เล่น-เรียน-รู้ learning from home. 2563 [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 10 ต.ค. 2564]. แหล่งข้อมูล: <https://resourcecenter.thaihealth.or.th/media/Rqly>
6. ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย. ผลการสำรวจโครงการพัฒนาระบบเฝ้าระวังติดตามพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกายของประชากรไทย พ.ศ. 2555-2562. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล; 2562.

7. Global Advocacy Council for Physical Activity International Society for Physical Activity and Health. The Toronto Charter for Physical Activity: a global call for action. *Journal of Physical Activity & Health* 2010;7(Suppl 3):S370-S385.
8. ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย. Regenerating physical activity in Thailand after COVID-19 pandemic: พื้นกิจกรรมทางกายในประเทศไทยหลังวิกฤตโควิด 19. ศูนย์พัฒนาองค์ความรู้ด้านกิจกรรมทางกายประเทศไทย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. นครปฐม: ภาพพิมพ์; 2563.

The Role of the Physical Activity Academic Centre to Support Information for the Design of the Physical Activity Promotion Policy

*Piyawat Katewongsa, Nattaporn Nilwatta, Abdul Aunampai, Nanthawan Pomkai, Aunyarat Khanawapee
Thailand Physical Activity Knowledge Development Centre, Institute for Population and Social Research, Mahidol University, Nakhon Pathom Province, Thailand*

Abstract

To effectively advocate physical activity issues at both international and national levels, it is essential to initiate credible and reliable academic data for policy decisions. This article aimed to review and describe the role of the physical activity academic centre to support information for the design of the physical activity promotion policy to Thai Health Promotion Foundation and partners in all sectors, including policy, academic, and social. Currently, Thailand Physical Activity Knowledge Development Centre (TPAK) was established to provide information in response to national goals and strategies of the Thai Health Promotion Foundation, in order to advocate policies that support the physical activity of the Thai population. The centre is aimed to develop a database for public policy where the projects activities operate directly within the community to increase their awareness on the importance of physical activity. TPAK has developed a systematic database that can be analyzed and utilized in a timely manner which can be developed to the policy level. It also has developed network of academic and health through cooperation and collaboration. Thus, it is evident that the application of academic data to support policy decision has led to sustainability and credibility of the quality of physical activity data. Particularly, in analyzing the recent and updated physical activity situation, in order to support the policy decision making appropriately.

Keywords: physical activity; Physical Activity Academic Centre; physical activity policy